Görgey és Klapka

vagy

az 184$\frac{8}{9}$-ki önvédelmi harcz.

Irta

Krivácsy József,
honvéd tüzér-ezredes.

Ára 50 kr.

A tiszta jövedelem fele a honvédmenház javára ajánltatik.

BUDAPEST, 1881.

Schlesinger és Wohlauer nyomdája (rostély-utcza 3. sz.)

Görgey és Klapka.

Sok könyv, röpirat, hirlapi czikk jelent meg, mely Magyarország 1848—49-diki önvédelmi harczáról szóll, de mind ezekben a nagyobb vagy kisebb kiterjedésü munkákban mindenütt az irók fő czélja és iránya az, hogy magukat az általuk elkövetett hibáktól kimentsék s drága egyéniségüket tisztázzák vagy éppen dicsőitsék, de egyike sem igyekszik az eseményeket a maguk meztelenségében elő adni és szabadságharczunkat tárgyilagosan leirni.

Most, miután Kossuth Lajos „Irataim az emigráczióból“ több mint egy nyelven megjelent, a régi 33 év előtti harcz Görgey Arthur és Kossuth közt ujra feléledt és e személyes harcz volt éppen az, mely hazánkat 1849. év augusztus 13-dikán a világosi végkatasztrofára vezette.

Magam is iparkodni fogok azokat a tapasztalatokat, melyeknek akkoron tanuja voltam, senkit sem kimélve, leirni és a történtekre, a mennyire tőlem telik, élénk világosságot vetni.

A katonaságot oly gépnek tekinthetni, mely a fővezér által mozgásba tétetik, jóakaratához, katonai képzettségéhez képest jó vagy rosz irányba. Hogy pedig egy ember több ezereket vezényelhessen, ahhoz mindenek felett a hadseregben való vasfegyelem uralkodása nélkülözhetlenül szükséges. A katonának más kötelessége nincs, mint a kiadott parancsolatok pontos teljesitése, anélkül, hogy szabad legyen a felett itélnie, vajjon hasznos vagy káros-e a fővezér intézkedése.

A magyar hadseregnél, fájdalom, nem csak engedetlenség fordult elő, de némelykor lázadások is történtek, jelesül a vezérek voltak azok, kik a kormány ellen izgattak, annak parancsait nem teljesitették és maguk fejük után léptek fel. Mind ennél fogva nincs mit csodálkozni a felett, ha önvédelmi harczunk elvégre is szerencsétlen kimenetelü volt. Ha a mindig Görgey által szított engedetlenség és fellázadás Kossuth és a magyar kormány parancsai ellen nincs a had-

seregnél, akkor hazánk, daczára az ellenünk szövetkezett két nagyhatalom tulnyomó erejének, még is kivivta volna önállóságát és függetlenségét.

Nem fogom szabadságharczunk azon mozzanatait, melyek 1848. év nyarától egész a schwechati csatáig vivattak, részletezni, mert azok munkám körén kivül esnek és ugy sem tartalmaznak feljegyzésre méltó s nemzetünket közvetetlenül érintő döntő eseményeket E korszakra nézve legfeljebb is azt az észrevételt teszem, hogy a kormány igen nagy hibát követett el akkor, midőn a fellázadt ráczok ellen császári osztrák tábornokokat alkalmazott, kik nagyobb hasznára voltak az ellenségnek, mint az őket kitartó, fizető és alkalmazó magyar kormánynak. Ugyanezt a hibát követte el a magyar kormány még akkor is, midőn Moga altábornagyra bizta a feldunai hadsereg vezényletét, ki, midőn Jelacsicscsal a 3 napi martonvásári fegyverszünetet megkötötte, nem is vette észre, hogy ez azt Bécs felé való elillanásra használta fel s igy nyomban való üldöztetése nem volt lehetséges.

Egy hiba a másikat követte. A magyar honvéd sereg ugyan, mihelyt értesült Jellacsics hirhedt ugynevezett „Flankenbewegung“-járól, azonnal utánna sietett, de őt utól nem érhette, sőt még nem is igyekezett ezt tenni, mert a helyett, hogy őt a velünk szövetséges Bécs városa falai alá követte volna, a határnál megállott, ott töprenkedett arról, lépje-e azt át, vagy sem. Ha itt időnket el nem tékozoljuk és Bécscsel kezet fogunk, akkor a függetlenségi háboru már 1848. év októberében dől el saját javunkra. E határozatlanság megmérhetetlen horderejü strategiai hiba volt, mely magát nem sokára a schwechati csata által meg is boszulta.

A strategia egyik fő szabálya az: hogy a z e l l e n s é g n e k s o h a s e e n g e d t e s s é k i d ő a m a g a s z e r v e z é s é r e, e r e j e ö s s z e s z e d é s é r e, ö s s z p o n t o s i t á s á r a é s a k ü l ö n f é l e h a d o s z l o p o k e g y e s i t é s é r e a z o n a p o n t o n, a m e l y e n e g y d ö n t ő ü t k ö z e t v i v a t n i f o g. Igy nyert Windischgrätz időt Bécs körülzárolására, annak bevételére és a polgárok lefegyverzésére és csak Bécs bevétele után sikerült neki egész haderejét ellenünk forditani s nekünk Schwechatnál érzékeny vereséget okozni.

De ez első vereség daczára sem csüggedt el a mi honvédségünk, sőt a későbbi csatákban azt mutatta meg, minő csodákat bir müvelni egy hazaszeretete által lelkesitett sereg. És még nagyobb csodákat látott volna a világ, ha

annak vezénylését nem egy Görgey veszi át, ki azt nem az ellenség, hanem a magyar kormány megbuktatására forditja.

Egy fővezérnek kötelessége seregét ugy vezényelni, hogy az tönkre ne tétethessék. Midőn 1848-dik év deczember havában a magyar hadsereg Budapest felé fordult vissza, Perczel Mór hadteste az ellenség által Moórnál támadtatott meg és noha Görgey tőle alig többre, mint egy órányi távolságra állott, inkább tönkre engedte tétetni vezértársát, semmint segitségére sietett volna. E mulasztás oka abban rejlik, mert Görgey Perczelt gyülölte, mivel tudta, hogy Perczel már akkor ugy nyilatkozott róla, mint árulóról és Görgey Perczelt polgári állásbelinek tekintette, mivel nem tényleges osztrák szolgálatból jutott arra a polczra, igy tehát az ő megsemmisitése Görgey fekete lelkében el volt határozva.

Az osztrák hadseregnek Magyarországba kilencz ponton történt beosztása után, Görgey a kormánytól azt a parancsot kapta, vonuljon vissza a Tisza keleti partjára, foglalja el azt az egész vonalt és fedezze a kormányt. Görgey a helyett, hogy ezt a parancsot teljesitette volna, ismét egy nagy strategiai hibát követett el. A strategia szabályai ugyan is ezt mondják:

Minden hadvezérnek első kötelessége magának egy hadműveleti vonalat kitűzni, oly módon, hogy a hadseregnek a kormánnyali összeköttetése és annak élelmezése legkönnyebben legyen eszközölhető. Ettől a hadvezérnek nem szabad eltérnie, mert ha ezt teszi, akkor hadseregét biztos megsemmisülésnek teszi ki.

De mit tett Görgey, midőn kénytelen volt hadseregével visszavonulni? Budapestre érkezett és itt a Dunán át kelvén, Vácz felé vette utját, hol hirhedt kiáltványát bocsátotta ki, onnét pedig a bányavárosok felé indult.

Sokan e visszavonulást nagyszerü hadvezéri tervnek tartják, holott az nem volt egyébb egy őrült Donquixoteriánál.

E visszavonulás a bányarárosokba nagy strategiai hiba volt, mert a hadsereg hadműveleti vonalát elhagyva, mintegy a levegőben volt, ugy, hogy minden összeköttetése a kormánynyal meg volt szakasztva Azonfelül pedig oly vidékre vitte hadseregét, ahol 30 ezer emberre semminemü élelmiszerek nem voltak készletben, és igy könnyen megeshetett volna, hogy hadserege éhség által tönkre tétetik.

A hadvezérnek egy hadművelet keresztül viteléné még bizonyos czéljának is kell lennie, melyet el akar érni. De

mi czélja volt Görgeynek a bányavárosokban? Hisz ott se ellenség, sem pedig vár nem volt, melyet fel kellett volna menteni. Ez a visszavonulás tehát semmi egyébb nem volt, egy haszontalan katonai kalandnál.

Vannak, akik azzal mentik ezt a visszavonulást a bányavárosokba, hogy azt mondják, miszerint ez által Windischgrätzet elcsalta Pestről, csakhogy Debreczen felé ne forduljon és ott szét ne verje a kormányt és az országgyülést. De ha Windischgrätz még is egész hadseregével támadta volna meg a Tisza vonalat, akkor Görgey volt az, ki a kormányt feladta.

A kormányt magát is annyiban lehet hibáztatni, hogy a váczi kiáltvány után és azt látván, hogy Görgey a kormány parancsainak nem engedelmeskedik, őt azonnal le nem tette állásából és haditörvényszék elébe nem állitotta. Ily férfias fellépés a kormány részéről, a hazát a bukástól megmenti.

De vizsgáljuk itt meg Görgey czéljait, melyek őt e visszavonulásra birták. Ő neki akkor két czélja volt. Ő igy gondolkodott: Északnyugaton Simunich 12 ezer emberrel állott, Kassa felől jött Schlick. Ha Windischgrätz egész erejével utána indul, Görgey már akkor teszi le a fegyvert és igy már azon a télen az önvédelmi harcznak vége szakad. Vagy pedig Windischgrätz egész erejével a Tiszának megy, a Tiszavonalat, mely akkor még igen gyengén volt védve, át töri, akkor Debreczenbe megy, a magyar kormányt és az országgyülést szét veri és elfogja, mi történik akkor?

De Windischgrätz maga sem fogta fel a helyzetet. Ő ugyanis, midőn Budapestet elfoglalta, azt mondotta: „Ich habe die Hauptstadt, ich habe Alles!“ ezután csak csekély haderőt küldött a Tiszára és Görgey után is, mely nem is üldözte őt hevesen, a többi hadsereget Budapesten tartotta maga körül. Igy tehát Windischgrätz hibás intézkedései mentették meg a hazát akkor Görgey fegyverletételétől és a magyar kormányt a szétugrasztástól és elfogatástól.

Görgey a Váczon kibocsátott kiáltványban azt mondja, hogy meg fogja védeni a magyar alkotmányt azok ellen, kiknek éretlen republikánus üzelmei az alkotmányos királyság ellen irányozvák,

Az akkori időben a magyar honvédség minden irataiban, ruháiban és jelvényein V. Ferdinánd volt királyunk neve volt látható és senkinek az egész hadseregben nem jutottak eszébe a republikánus üzelmek. Talán nehány képviselőre

czélozott? De mire volt ezt a hadsereg előtt csak fel is említeni?

Klapka a maga czikkeiben azt mondja Görgeyről, hogy ez azok által az ingadozási tünetek által kényszerítve volt e proklamáczió kibocsátására, melyek hadseregében elvonulása előtt mutatkozni kezdettek.

Ha hadtestében ily ingadozási tünetek mutatkoztak, annak csak Görgey maga volt az oka, miért nem tartotta fenn seregében a szigoru fegyelmet. De ha maga a fővezér húz ujjat a kormánynyal és ennek nem engedelmeskedik, akkor ne követeljen alárendeltjeitől többet, mert a fejtől büdösödik a hal.

Görgey a maga hadseregével egyedül csak Windischgrätz hibás intézkedései következtében menekült meg a végromlástól, a fegyverletételtől, még pedig azoknak a hadparancsnokoknak hősiessége és erélyes fellépésük által, kik alárendeltjei voltak.

Igy tehát a hadsereg felfelé indult és a hires branyiszkói csata által — mely csak Guyon érdeme volt — a hadsereg ismét visszanyerte bizalmát saját erejében és attól a naptól kezdve a magyar hadsereg egy csatában a másik után diadalokat vivott ki.

Szóljunk most a kápolnai csatáról.

Dembinski hadvezéri képességét nem tudom és igy nem is akarhatom megitélni, mert én őt soha sem láttam, csataterveit nem ismerem, de azért mégis mélyen bántódva érzem magamat, ha Klapkának róla irt sorait olvasom.

Dembinskit a magyar kormány nevezte ki fővezérnek, igy tehát minden igaz hazafinak kötelessége lett volna őt támogatni és neki engedelmeskedni. Ha a magyar hadsereg parancsnokai azt látták, hogy ő nem hadvezérnek való, akkor erre nézve a kormánynak lehetett volna felterjesztést tenni és a kormány ez iránt bizonyosan intézkedett volna; de Görgey, ki, ha rosz példát kellett adni, mindig első volt, igy tett most is és Dembinskinek az engedelmességet felmondotta. A kijelölt napon nem csak maga nem jelent meg a csatatéren, hanem a Dembinski által Guyonhoz küldött futárt is feltartóztatta, hogy ez se jelenjen meg ott. Ő maga két órányi távolságra állt a csatatértől, hallotta az ágyuzást, meg nem moczczant és igy veszett el a kápolnai csata.

Dembinski nagy hibát követett el, hogy Görgeyt engedetlensége miatt főbe nem lövette, annyival is inkább, mivel ez saját magára mondotta ki az itéletet, igy nyilatkozván:

„ha Dembinskinek helyén vagyok, Görgeyt fejbe lövetem.“ És e gyengeségért Dembinski csakugyan megérdemelte, hogy a hadvezérségből letegyék. De ezuttal a kormány mindnyájok közt leggyengébb és leghibásabb volt, mert a helyett, hogy a pártütő katonai parancsnokokkal szemben erélyesen lépett volna fel, békitő szerepet játszott, mert ha a hydra fejét — Görgeyt — elzuzza, akkor a pártütők henczegése is rögtön megszünt volna.

Klapka ez esetről következőképpen nyilatkozik:

„Dembinski hiányos intézkedései végképpen megingatták bennünk és csapatainkban az iránta való bizalmat az ő hadvezéri képessége iránt, ennek az lett a következése, hogy az összes hadtestek és hadosztályok parancsnokai maguk közt gyülést tartván, azt határozták el és ezt meg is tették, hogy őt megkérték, hogy az ország helyrajzi, politikai és gazdasági viszonyai felett való tájékozatlansága mellett be fogja látni, miszerint ő nem képes megfelelni ama hivatásnak, melyet a kormány reá bizott s igy szükséges, hogy minden hadmüveleteinél az ő tanácsukat kikérje. Dembinski ezt megtagadta, mire az egész hadsereg neki az engedelmességet felmondotta.

Hogy ne buktunk volna hát meg, ha azok a férfiak, a kikre a haza a maga jövőjét, szabadságát és függetlenségét bizta, készebbek voltak saját ambiciójuknak mindent alárendelni és lázadást előidézni, mint a kormány által kinevezett fővezérnek engedelmeskedni?

De Klapka erről hallgat, ugyszintén a kápolnai csatáról és egyéb dolgokról, ő tudja, miért.

Midőn vele 1849. év ápril havában találkoztam, véleményét kérdém Görgeynek akkori engedetlensége felől, ő nekem azt mondotta: „G ö r g e y é s m i m i n d n y á j a n n e m a k a r t u k , h o g y e g y i d e g e n n e m z e t b e l i e g y é n á l l j o n a h a d s e r e g é l é n.“ Ez volt a fő ok, mely miatt Dembinskinek megtagadták az engedelmességet, nem tehát az ő hiányos intézkedései.

Klapka Dembinskiről azt mondja, hogy nem ismerte az ország helyrajzi, politikai és gazdasági viszonyait. Ez nem áll. Az ország helyrajzát ismerte, mert bizonyosan voltak térképei, hogy pedig voltak, azt onnét tudom, mert Kászonyi Dániel, ki február havában mint kormánybiztos működött Egerben, őt Korabinszki térképeivel kinálta meg, melyekben minden egyes megye fel volt véve, Dembinski azt köszönettel utasította vissza, mivel neki, ugymond, épp ugy meg van-

nak a térképei, csakhogy nagyobb mérvben, azonkivül pedig Lipszky nagy térképe is. Nálunk elegen voltak, kik azt a vidéket, a hol müködtek, éppen nem ismerték és Klapka maga sem ismerte az országot annyira, hogy minden helység fekvését meg tudta volna mondani, épp ugy, mint minden folyó, patak kanyarulatát, hegylánczokat sem, hacsak utánna nem nézett a térképen.

Minden fővezérnek politikusnak is kell lenni és a gazdászathoz is kell érteni, de ha Dembinski még ehhez sem értett volna, oldala mellett volt a kormánybiztos, ez pedig mind a kettőhöz értett.

Bem sem volt soha Erdélyben, hogy helyrajzi tanulmányokat tehetett volna és mégis mennyire ügyesen működött a kezében levő térképek után.

Igy tehát Klapka érvelései, hogy Dembinski hiányos intézkedései, az ország helyrajzi, pelitikai és gazdasági viszonyai nem ismerése miatt a honvéd hadsereg bizalmát meg nem érdemelte, el nem fogadhatók és ez engedetlenség, melyet Görgey előidézett, ugy hogy abból katonai lázadás lett, csak az ő és társai személyes nagyravágyásának kifolyásaként tekinthető.

Dembinskit meg kellett buktatni, hogy Görgey a legfőbb katonai hatalmat, melyre mindig vágyott, elnyerhesse és helyére kineveztessék.

De Dembinski sem mutatott erélyességet és nem járt el katonásan, hogy a lázadó és pártütő hadparancsnokokat nem lövette fejbe és ezért csakugyan megérdemelte, hogy a kormány őt letegye, de azért a lázadó tábornokok egyikét se kellett volna fővezérnek kinevezni.

Ebből kitünik, hogy Magyarországon két kormány létezett, az egyik a polgári, a másik a katonai Görgey táborában.

Ezek láttára mit tett az ország főhatalma, a kormány? A helyett, hogy a lázadó vezéreket a katonai szabályok és törvények értelmében megbüntette volna, arra kérte őket, béküljenek ki, és ez csakugyan sikerült is, de csak ugy, hogy a lázadók büntetés helyett jutalmul előléptettettek és rendjellel diszíttettek.

Klapka azt mondja, hogy e lázadás a debreczeni országgyülésen a lázadók ellen a leghevesebb támadásokat idézte elő. De azon még inkább csodálkozhatni, hogy a támadások nem irányultak egyuttal a kormány gyengesége

ellen is és az országgyülés nem követelte a lázadók legszigorubb megbüntetését.

Azt is hangsulyozzák, hogy a kormány azért nem lövette fejbe a lázadó Görgeyt, mert katonai forradalom kitörésétől félt. Bár inkább tört volna akkor ki a katonai forradalom és akkor végződött volna az önvédelmi harc, mint azt még néhány hónapig húzni és csufos árulás által megbukni.

A kormány és az országgyülés gyengesége volt tehát oka, hogy Görgey azontul is oly engedetlen és pártütő maradt és ő teremtette meg a Kossuth elleni katonapártot, ebből a pártból még most is élnek emberek s ezek azok, kik még most is védik, sőt istenitik Görgeyt.

Klapka az isaszegi csatáról szólván, azt mondja, hogy ha Görgey Gáspár tábornoknak parancsot ád, hogy az ágyudörgések hallatára egész erejével akczióba lépjen, akkor az ellenségnek már csak szétugrasztott töredékei érkeznek meg Pestre. Ebből azt lehet következtetni, hogy Görgey hadvezér sem volt, épp oly kevéssé mint Gáspár, mert az elsőnek, ha nem elébb, de a csatamezőről kellett volna parancsot küldeni Gáspárhoz az indulásra, Gáspárnak magának pedig az ágyudörgésre parancs nélkül is oda kellett volna sietni, a honnét e dördülések hallatszottak.

De nagyon lehetséges az is, hogy Görgey azért nem adta e parancsolatot Gáspárnak, mert belátván azt, hogy ez által az ellenség tönkre tétetnék, azt el akarta kerülni, Görgey ugyan mindig vonzódott az általa egykor viselt feketesárga zsinórokhoz.

Ápril 14-dikén Magyarország függetlensége kiáltatott ki.

Én a függetlenség kikiáltását abban az időben korainak tartottam és nem helyeseltem, de minthogy az ország kormánya által javaslatba hozatott és az országgyülés által elfogadtatott, magamat annak alárendeltem és soha és senki előtt nem nyilatkoztam ellene, Kossuth ezt maga is elismeri 33 év lefolyása után.

Kossuth, bármennyire nagy férfiu, bármennyire becsületes ember volt is, akkori időben a diplomacziához nem értett. Ő mint becsületes ember nyilt sisakrostélylyal akart fellépni, pedig éppen akkor, midőn a bécsi pátens Magyarországot a föld szinéről és a magyarokat a nemzetek sorából akarta kitörölni, kelletett volna szinlett loyalitást mutatni és a magyar lobogó felett még a feketesárgának is helyet engedni,

akkor pedig midőn az ellenség egészen ki lett volna verve az országból, hogy megsemmisüléséből nem jöhetett volna magához, az ország határait védmüvekkel el kellett volna látni, a honvédséget az országban legalább is 300 ezerig szaporitani, jól szervezni és felfegyverezni, akkor lett volna idején Bécscsel számolni és a függetlenséget kikiáltani, nem pedig előre a medve bőréről meglövetése előtt rendelkezni. A függetlenség kikiáltásáról is hosszasan értekezik Klapka, azt mondván, hogy azt Görgey, tábornok társai és a hadsereg elitélték s hogy ez az utóbbira a legrosszabb benyomást gyakorolta, de megemliti egyszersmind, hogy a javaslat Kossuth részéről Görgey jelenlétében történvén, ő hallgatva félrevonult, a többi jelenlévő tábornok pedig azt nem ellenezte. Görgey hamis lelkü furfangosságában azt látván, hogy azt a többi tábornok társai nem ellenzik, magában igy okoskodott: „Én se mellette, sem ellene nem leszek, ha jól sül el a dolog, azt mondom, hogy helybenhagytam, ha az ellenkező történik, akkor azt állitom, hogy azt elleneztem".

Emigráns koromban azt hallottam sok honfitársamtól, hogy Kossuth a függetlenséget a hadsereg tudta és beléegyezése nélkül kiáltotta ki, most azonban Klapka felderiti a dolgot, azt állitván, hogy Kossuth Czibakházán összehivta a hadparancsnokokat, szándékát tudtukra adta, ők azt nem ellenezték, Görgey pedig hallgatott, mi egyértelmü a beleegyezéssel a példabeszéd szerint, mely azt tartja, hogy a ki hallgat beléegyezik.

Igy tehát történelmi tény az, hogy a függetlenség kikiáltása a fő- és alvezérek belegyezésével történt, hogy Görgey később Léván ezért a kormányt és az országgyülést kiméletlenül elitélte, az megfoghatatlan volna más embertől mint Görgeytől. A kinek az a nyilatkozat nem tetszett, annak ugyanis jogában állott lemondását beadni, de ezt elitélni és mégis tovább szolgálni, ez épp annyira illoyális mint nemtelen cselekedet volt.

Klapka állitását, hogy a függetlenség kikiáltása hazánkra nézve káros nem volt, én is magamévá teszem, noha elhiszem azt is, hogy ez az osztrákoknak ürügyül szolgált az akasztásokra, fejbelövésekre és fogságra elitélésekre, ámbár ők azt talán e nélkül is megtették volna, mert ürügyek találása dolgában ők soha sem jönnek zavarba.

Nem tehát a függetlenség kikiáltása volt ártalmas az országra nézve, hanem az, hogy Görgey e naptól kezdve ismét régi bőrét vette fel, hogy a kormánynak ne engedel-

meskedjék, azzal ujjat huzon és azt, mint ezt váczi kiáltványában kimondotta, meg igyekezzék buktatni, mit sem törődve seregével és a hazával.

Egy becsületes hazafi Görgey helyében, ha neki a kormány intézkedései nem tetszenek és meggyőződése azt tartja, hogy azok által hazája tönkre van téve, egy zászlóalj honvéddel és egy üteg ágyuval elmegy a kormány székhelyére, azt talán szétüzi, az országot ostromállapot alá helyezi és magát diktátornak kiáltotta volna ki, a haza megmentése czéljából. Ez férfias és hazafias tett lett volna. De Görgey nem ezt tette, hanem mint haragos gyermek mindennek ellenszegül, de félvén a veréstől, mégis megtesz mindent, mit szülői tőle követelnek.

Az isaszegi, váczi és nagy-sarlói győzelmek után Komárom felé vette utját, hogy azt az ostrom alól felmentse.

Komárom felszabaditására sietni nem volt szükség, mert e vár még két hónapig ellentállhatott, annál is inkább, mert az ellnség 6 heti ostrom után a várőrség egyetlen egy állását sem birta elfoglalni. Ennél sokkal hasznosabb és dicsőbb dolog lett volna Pozsony és Bécs felé előre nyomulni, Komáromot akkor az ostromló osztrák hadsereg amugy is elhagyta volna, kivált ha látja, hogy a győzelmes magyar hadsereg Bécsnek tart. De minthogy erre nézve a rendelet ki volt adva, azt nem lehet kifogásolni, annyival kevésbé, mivel e felszabaditás időveszteségbe nem került.

Midőn Görgey Komáromba jött, én magamat nála mint a vár tüzérparancsnoka azonnal jelentettem, hogy egyszersmind rendeleteit átvegyem. Görgey nagyon hidegen fogadott és szemembe hányta Mack ezredes esetét — (kiről később fogok szólani), nem különben azt is, hogy a várost az ellenségtől bombáztatni engedem, végre azt is, hogy miért nem tettünk kirohanásokat az ellenség eltávolitása czéljából. Szemrehányásaira én következőleg válaszoltam:

A kirohanásnak kétféle czélja van, vagy az ellenség ostrommunkáinak szétrombolása a vár tovább tarthatása érdekében, vagy pedig élelmi szerek beszerzése. Az első megtörtént, a mennyiben több kirohanás tétetett, továbbá az ellenség ütegeit is igyekeztem a várbeli lövegek folytonos tüzelése által szétrombolni és ugyancsak az által, hogy ily módon az ellenséges ütegek lövéseit a magunk ágyuira irányoztattam, a várost a mennyire lehetett, a megrongálástól mégis megóvni. Az élelmi szerek beszerzésére szükség nem volt, mivel a vár mindennel bőven el volt látva.

További beszélgetésünk alatt elmondván neki, hogy mivel hadserege itten van, képes vagyok a komáromi molnárok által egy nap alatt seregünkből tizezer embert kompokon és dereglyéken a Duna jobb partjára szállittatni — akkor ugyanis hid nem volt Komárom és Uj-Szőny közt felállitva. Ha e sereg a csillagsánczban elhelyezett zászlóaljjal megtámadja az ellenséget, mely azon az oldalon mintegy htaezer emberből állott — és azt minden állásaiból kiveri, ekként a Budáról felfelé jövő osztrák hadseregnek visszavonulási utja el lévén vágva, az kénytelen leend Horvátországba visszavonulni, különben itt végképpen megsemmisittethetik. Ha pedig mi veretnénk netalán vissza, akkor a mi visszavonulásunk a csillagsáncz ágyuinak fedezete alatt történik és seregünk a csillagvárnak jobbra és balra levő 4—4 redouteba könnyen lesz eszközölhető. Görgey erre csak annyit mondott válaszul: „Én ezt a tervet majd birálat alá fogom venni és feleletemet önnel annak idejében közölni fogom“.

Más napon azt mondotta, hogy tervemet nem fogadja el, mert ha vissza veretnénk, a visszavonulás alatt sokat szenvednénk, bevárja a hid elkészülését.

Egy hadvezér kötelessége az ellenség állásának, erejének és hollétének tudása. Vajjon tudta e Görgey, hol volt az osztrák hadsereg ápril 25-kén, azt nem tudom, én mint szerény tüzérparancsnok tudtam azt, hogy az napon Esztergomba jött, éjfélkor pedig Komáromig, hol a csémi sánczokat és az erős herkályi magaslatokat elfoglalta.

Mint említém, Görgey azt mondotta, hogy ha a hid kész lesz, akkor fog támadni. Ápril 24-ken az készen is volt. Ápril 18-kától 24-dikéig a seregnek elég ideje volt a kipihenésre és ha 25-kén reggel az ellenséget a Duna jobb partján megtámadja, akkor az a maroknyi hadsereg, mely a várat ostromolta, a csatát nem is fogadja el, hanem támadásunk elől visszavonul és Schlick visszavonulási utját Esztergomnál elzárja, kit, ha megtámad Görgey, meg kell vernie és kényszeriti őt Horvátország felé vagy más iránybani visszavonulásra.

Görgey azonban, mintha csak szántszándékkal akarta volna az ellenséget kimélni, ápril 26-dikán reggeli 4 órakor az ellenségnek éjfélkor történt megérkezése után kezdé ennek megtámadását.

Görgeyről azt mondják, hogy ő nagy hadvezéri talentummal birt. Én ezt soha nála fel nem fedezhettem, mert mind azok a csaták, a melyeket ő maga személyesen vezé-

relt, soha sem sikerültek, jelesül az április 26-diki komáromi, a junius 21-diki csallóközi, a julius 2-diki a Duna jobb partján. Később, julius 11-dikén, Klapka vezérlete alatt, de Görgey intézkedései folytán is vivatott egy csata Komárom előtt és ez is éppen e hibás intézkedések folytán veszett el.

Ápril 26-dikán az ellenség a maga erős csémi és herkályi állásaiban megtámadtatott és az ácsi erdőben, tehát a r c z b a n ; a tüzérség reggeltől estig pazarolta a lőport, felgyujtottuk a herkályi pusztán levő gazdasági épületeket, de azért esti 9 órakor még mindig ott voltunk a hol reggel, az eredmény nem volt egyéb, mint igen sok töltény elpazarlása és nehány száz ember eleste. Ha Görgey délben a tartalékot, mely a Vágon túl tanyázott, a csatába berendeli, miután e hadtest 15,000 legjobb katonából és legtöbb lovasból állott, és e hadtest egész erejével az ellenség jobb szárnyát megtámadja, akkor a csata döntő győzelemmé válik.

De Görgey arczban erőszakolta a támadást, később a balszárnyon is, holott mind e két állás nagyon is erős volt, mivel a herkályi puszta magaslaton fekvén, az ellenség serege egészen védve volt, még az ágyuk sem tehettek az ellenségben nagy kárt, szuronynyal pedig felfelé jutni alig lehet. Épp igy volt az ácsi erdőben is, mert ott az ellenség egy galyakból és levágott fákból készült sövény mögött védte magát, igy tehát csakis a jobb szárny volt sikerrel megtámadható. Ezt pedig Görgey tenni elmulasztotta, mi tehát a lőpor elpuffogatásán kivül semmi eredményt nem vivtunk ki az napon.

Esti 8 óra tájban, midőn az ellenség már hátrált és csak utóvéde csatázott még szinleg, jött át a hidon tartalék hadseregünk, hogy majd más napon a csatát folytassa és abban részt vegyen.

Este, a csatazaj elnémulása után Görgey kiadta a rendeletet, hogy minden csapat azon a helyen tanyázzék, a hol állott, minthogy legközelebbi napon a csatának folytattatni kellett volna, de midőn más napon az ellenséget meg akartuk támadni, annak csak hült helyét találtuk, miután az még az éjjel végképpen elvonult.

Görgey ekkor egy hadosztályt küldött az ellenség üldözésére egész Győrig, seregének zöme pedig Komáromban maradt, hogy ott szokása szerint a csata után dinomdánomozzék.

A komáromi vár átadásánál alkalmam volt több osztrák tiszttel, kivel egykor szolgáltam és barátságos viszonyban állottam, e csatáról szólhatni, mindnyájan azt kérdezték

tőlem, mi volt annak az oka, hogy mi őket az április 26-diki csata után nem üldöztük, azt mondották, hogy ha azt tettük volna, egyetlen egy emberük sem ment volna át a Lajtán.

Hja, Görgey nem volt Blücher, a ki, miután a francziák Waterloonál megverettek, összes trombitásait összeszedte, a dobosokat pedig lóra ültette, az ellenséget egész éjen át üldözte és szüntelen trombitáltatott és doboltatott, ugy hogy a francziák azt hitték, hogy az egész ellenséges hadsereg mindig nyomukban van és fegyvereiket elhányva magukat el hagyták fogatni, hogy végre a hires győzelmes hadseregből semmi sem maradt.

Ezt nevezhetni egy csata kiaknázásának, de ehhez Görgey soha sem értett, nála a bevett szokás az volt, hogy nyert csata után maga és hadserege mulasson.

Néhány nappal az emlitett csata után a hadsereg Komáromot elhagyta. Az igen természetes, hogy én, ki a várőrséghez tartoztam, nem voltam Görgey titkaiba belé avatva és igy nem tudtam, hová és merre indul a hadsereg, de azt hittem, hogy Bécs felé veszi utját, az ellenség után. De minő nagy volt meglepetésem, midőn Klapkától arról értesültem, hogy Görgey az egész magyar hadsereggel Buda vára bevételére megy. Akkor dühömben kifakadtam és ezt árulásnak neveztem. Még mindig azt mondom, hogy Görgey akkor árulást követett el az által, hogy a helyett, hogy az ellenséget üldözte és Bécs felé ment volna, az ellenségnek időt engedett a maga szervezésére és uj erők összpontositására, hogy ezekkel és uj vezérekkel őt megtámadhassa és tönkre tehesse.

Azt állitják, hogy mindez a kormány rendelete folytán történt, de én azt nem hiszem, mert nem képzelem kormányunkat oly esztelennek, hogy ily rendeletet adott volna ki, de ha csakugyan ezt tette volna, akkor Görgeynek kötelessége lett volna azt felvilágositani arról, hogy e rendelet az országra nézve a legkárosakb következményü, annál is inkább, mert Budapest vidékén Aulich állott 12,000 emberrel, mely haderő nemcsak elegendő, de tulságosan erős is volt, hogy azzal Buda várát bevehesse.

Komárommal a közlekedés nyitva volt, a komáromi tüzérséget Aulich rendelkezése alá kellett volna bocsátani és a vár 14 nap alatt megadta volna magát.

Én e tervet Klapkával közöltem, de ő erre semmit sem válaszolt.

Midőn számkivetésem alatt Kossuthtal találkoztam,

kérdést intéztem hozzá az iránt, vajjon igaz-e az, hogy a kormány rendelte el Buda vára bevételét és tőle akkor a következő választ kaptam:

Komárom várának ápril hó 26-dikán történt felszabaditása és az ott történt csata után a kormány azt sem tudta, hogy Görgey a maga hadseregével hol áll, és midőn ez tudomására esett és megtudta, hogy Görgey egész hadseregével Buda vára előtt áll, megparancsolta neki, venné be a várat és a vár bevétele után induljon rögtön Bécs felé.

E szerint tehát Görgey és az ő barátai állitása, hogy a kormány rendelte el Buda vára bevételét és erre az egész hadsereget alkalmazza, a legszemtelenebb hazugság.

Görgey saját felelősségére vállalkozott e várbevételi kalandra és csakis ő felelős azért az ország és a világ előtt, mert ezzel semmisitette meg Magyarország függetlenségét és szabadságát.

Mint fentebb emlitettem, Klapkától való bucsuzásom alkalmával, midőn igy kiáltottam fel: „ez árulás“, Klapka erre mit sem szólott, és csak most olvastam nem régen, hogy Görgey a maga „Mein Leben und Wirken“ cimü munkája II. kötetének 9. fejezetében azt állitja, hogy Klapka sürgette volna Buda várának minden áron bevételét, mig más részről Bayer táborkari főnök az ellenségnek Bécs felé való üldözését tanácsolta.

Ha tekintetbe veszszük azt, hogy Magyarország önállóságának és függetlenségének végképpeni kivivására e kaland végzetessé vált és hogy csak ennek tulajdonithatni hazánk bukását, és miután Klapka azt egy ujabb időben a lapokban megjelent czikkben határozottan kárhoztatja, holott ő egyedül tanácsolta volt azt, ez által maga magát elitéli és épp ugy érdemli meg a megrovást, mint Görgey, a mennyiben az ő tanácsa idézte fel közvetve a világosi katasztrófát, mely Buda vára felesleges ostromának logikai következése lett.

Valóban, ha már félig halva volnék is, kaczagnom kellene a felett, ha azt, mit most hallok az ő barátitól, mi nagy hadvezér volt ő, akkor is ismételnék.

Az akkori konstellácziók alatt, midőn Európa minden nemzete szabadság után sóvárgott, ha Görgey csakugyan hirnévre vágyott és nagy hadvezér lett volna, könnyen Európa diktatorságára vergődhetett volna fel. Ha ápril 27-én kettőztetett menetekkel indul Bécs felé, egy lövés nélkül jut oda,

a bécsi kormány pedig kénytelen Olmützbe vagy más csehországi várba menekülni.

Bécs elfoglalása által hadserege legalább is 50,000 emberrel szaporodott volna, ezt két részre kellett volna osztani, egyiket Morva- és Csehországba küldhette volna, ott egy erős stratégiai pontot választva, ezt elsánczolhatta, hogy legalább egy hónapig védhette magát bármi nagy számu ellenség ellen, seregének másik részével pedig Olaszországba kellett volna mennie, ott az olasz hadsereggel, mely nagyobb részben magyar ezredekből állott, egyesülni és Radeczky hadseregének nem magyar részét megtámadnia, egyszersmind pedig az olaszokkal kezet fogva az osztrákokat Olaszországból kiverni. Ott is 30,000 ember csatlakozott volna hozzá Ha az olaszok a magyar honvédség közbelépte által vivták volna ki szabadságukat, ők is hálásak lettek volna irántunk, véd- és daczszövetséget kötöttek volna mind a két nemzet szabadsága biztositására és ha ezt Görgey megteszi, nincs hadsereg Európában, mely győzelemittas honvédeinknek ellenállhasson.

E közben a lengyel legiót Bem vezénylete alatt, szükségelt lovassággal és tüzérséggel ellátva, Lengyelországba kellett volna küldeni. Ha a forradalom átvitetik Gácsországba, akkor az orosz czárnak nem juthat eszébe más ember házát oltani, ha saját kunyhója ég, hanem azt iparkodott volna oltani.

E tervet keresztül lehetett volna vinni, ha nekünk 1849-ben egy I. Napoleonunk van, de a törpe, gőgös és embertelen Görgey nem volt arra való.

Lehet, hogy sokan e tervet licentia poeticanak fogják mondani. de hányjuk meg azt:

Ha Görgey ápril 27-én kettőztetett menetekben Bécs felé indul, az osztrák hadsereg nem megy a Lajtán tul, mert azt tönkre lehetett volna tenni, igy tehát osztrák hadsereg még csak Olaszországban létezett volna és egy 20,000 embernyi figyelő hadtest elegendő lett volna Morva- és Csehországba egy erős elsánczolt állásban, igy tehát arról az oldalról biztositva leendett Magyarország.

Az magától értetődik, hogy a magyar kormánynak ez alatt az idő alatt uj meg uj hadseregeket kellett volna szervezni és a fenyegetett pontokra küldeni.

Az Olaszországban lévő osztrák hadsereg, melytől még tartani lehetett, hátulról támadtatott volna meg és ekkor az abban a hadseregben beosztott magyar ezredek bizonyosan nem harczolnak a honvédség ellen.

Most nézzük, melyik hatalom kelt volna fel az osztrákok védelmére?

A porosz nem, mert ennek elég baja volt saját nemzetét féken tartani. Az orosz igen, de ha 20 ezer emberből álló jól szervezett, fegyelmezett és fegyverzett magyar-lengyel sereg betör Gácsországba és a forradalom ujolag kitörik Lengyelországban, akkor a czárnak nem lett volna kedve hadseregét Magyarország ellen inditani és az alatt közönyösnek maradni az iránt, mi történik saját birodalmában, hol, ha a forradalom tovább terjed, még magát a Romanoff dynasztiát is elseperheti.

E terv tehát ki volt vihető, de nem egy Görgey által.

Buda vára május 21-dikén bevétetett, még pedig nem a lőrésen, melyet a tüzérség lőtt a várfalakba, hanem lajtorjákon, ez mutatja, hogy Buda vára bevételét kevés nap mulva lehetett volna lajtorják által is eszközölni, azonnal Görgeynek odaérkezése után, ehhez nem volt szükség 21 napra, de hát a svábhegyi villák igen kényelmes és mulatságos időtöltésül szolgáltak Görgeynek és törzskarának, jól esett tehát a dolce far niente.

Buda vára bevétele után Görgeynek a kormány rendeleténél fogva Bécs felé kellett volna menni, még pedig gyors menetekben. Teljesitette-e Görgey e kötelességét? Nem; mert május 22-től junius 30-ig nem ment tovább, mint Komáromig.

Minden más hadvezér Buda vára bevétele után az elpazarolt időt jóvá tenni igyekezett volna, de Görgey e 40 napon át egyebet nem tett, mint járt-kelt ide s tova és dőzsölt szokása szerint, az alatt megengedte az ellenségnek, hogy hadseregét ujra szervezze s képessé váljék őt tönkre tenni. Ez oly bün, melyet csak egy áruló követhet el.

Komáromba érkezvén, Görgey hadseregét három részre osztotta, egyik része a Vágon tul, másik a Csallóközön, Győrben a harmadik volt, a nélkül, hogy egy hadtest a másikkal hid által összeköttetésben állott volna, ugy hogy megtámadtatás esetében egyike a másikának segitségére siethetett volna. Itt is tehát ő a stratégia szabályai ellen vétett, melyek azt mondják:

„A fővezér hadseregét ugy helyezze el, hogy azt minden perczben a megvédendő vagy megtámadandó pontra összegyüjthesse a legrövidebb idő alatt.

E nagy stratégiai hibát belátván, Haynau Görgey had-

seregének azt a részét támadta meg, mely a Csallóközön és a legveszedelmesebb állásban volt, miután mindenütt mocsároktól volt körülvéve.

Az ellenséges fővezér jól tudta azt, ha azt a sereget megveri és a mocsarakba üzi, — mi később csakugyan meg is történt, — akkor győzelme biztositva van. E hadsereget csak Klapkának sikerült legnagyobb erőmegfeszitéssel a megsemmisitéstől megmenteni.

Igy tehát hadseregünk egyik része meg volt verve

Haynau a csata után, a helyett hogy Görgey hadseregének ezt a részét üldözte volna, saját egész hadseregével Pozsonyba ment, ott a hidon átkelve egész erejével Győrött hetedik hadtestünket támadta meg, ez ugyanis sokkal gyengébb volt, és ez csak gyors futás által menekült meg a megsemmisüléstől.

Ez volt tehát Görgey ama stratégiai hibáinak következése, melyeket Görgey hadseregének szétforgácsolása által követett el és melyeket ő csak vagy tudatlanságból vagy szándékosan tett.

A magyar hadsereg Görgeynek hibás intézkedései folytán julius elején már nagyon demoralizálva és nagyobb részben tönkre volt téve. Ehhez még az járul, hogy a surlódások a kormány és Görgey közt hazánk ügyét még válságosabbnak tüntették fel. De még ekkor sem lett volna egészen lehetetlen a hazát és a hadsereget megmenteni, ha ez utóbbinak élén egy erélyes és hazafias érzületü férfiu áll. De Magyarországnak ily embere nem volt. A kormány oly gyöngeséget tanusitott, hogy attól lehetett tartani, miszerint ő és hadseregének főbb tisztjei még Haynauval is alkudozásokba bocsátkoznak és neki a magyar kormány tagjait mint foglyokat kiszolgáltatják.

Junius végén tehát a magyar hadsereg Komárom sánczai közt volt összpontositva, de a csapatok oly állapotban voltak, hogy csak egy népszerü, erélyes és hazáját szerető ember lett volna azzal még valamit keresztül vinni képes, Görgey annyira meg tudta büvölni tisztjeit a sok lakmározás által, hogy őt szinte bálványozták és mindenben majmolták. a hadsereg pedig kénytelen volt engedelmeskedni. Igy tehát már mindenki belátta, hogy ügyünk veszve van.

A kormány most maga is beismerte, hogy Görgey legutóbbi időben folytatott hadmüveletei hibásak, a julius 2-dikán Görgey által Haynau ellen vivott csata előtt Mészáros Lázár tábornokot azzal a határozott utasitással küldötte Görgeyhez,

hogy őt, ki már április 14-dike után hadügyminiszternek volt kinevezve, hivja le Pestre és a hadsereg feletti parancsnokságot adja át ideiglenesen Klapkának, kinek ugyancsak Mészáros által azt a rendeletet küldötte, hogy vonuljon azonnal Pest felé. Mészáros azonban éppen julius 2-dikán érkezett Esztergomba és itt hallván az ágyudörgést, nem tartotta tanácsosnak tovább menni, hanem a kormány parancsolatát hadsegédje által Komáromba küldötte. Görgey e rendeletet megkapván, nagyon felbőszült és feltette magában, hogy annak nem fog engedelmeskedni.

Ekkor történt az, a miért bárminő hadvezér életével lakolt volna mint katonai lázitó.

Julius 7-dikén a Komáromban összegyült tábornokok és törzstisztek, az alatt, mig Görgey egy a julius 2-diki csatában kapott seb következtében, melyet feje hátulsó részén egy Hannover ezredbeli huszár ejtett, az ágyban feküdt, Klapka által a 8-dik számu sánczban déli 12 órára összehivattak. Klapka mindnyájoknak előadta, miszerint a kormány Görgeyt a fővezérségből letette és megparancsolta, hogy Pestre jőjjön a hadügyminiszterium átvételére. Erre nagy zaj keletkezett a jelenlévő tábornokok és törzstisztek közt, fenyegetődzéseket lehetett hallani a kormány ellen. Csak az egyetlen Thally Zsigmond, Komárom városának mérnökkari, ezredese szólalt fel ez eljárás ellen, azt mondván, hogy mindenki köteles a kormánynak engedelmeskedni, de a többiek mindnyájan felzudultak ellene és kevésbe mult, hogy rajta nem töltötték ki bosszujokat.

Klapka, ki e katonai lázadásnak és kormányellenes pártütésnek feje volt, most mégis fel mer szólalni ez ügyben és majd a kormányt, majd Görgeyt védi. Ugyanő a Dembinski elleni fellázadásban — mint ezt maga is bevallja — hasonlóképpen részt vett. Ő mindig gyenge ember volt, ki soha sem tudott a maga tanácsa után indulni és mindig annak adott igazat, a ki vele utoljára beszélt.

Ezt meg az napon, miután a 8-dik sánczból, hol harcztársait a kormány ellen felbujtogatta, is ugy tette. Miután ugyanis a komáromi kormánybiztos Ujházi hozzá ment és e lázadásról értesülvén, neki azt egész bünös szinében szemei elébe tartá, annyira megszeppentette őt, hogy Klapka még azon este három futárt küldött Kossuthhoz, hogy őt a történtekről értesitse.

A julius 2-diki és 11-diki csatákról csak röviden kivánok szólani.

Ha Görgey jó hadvezér, akkor belátja, hogy a Duna jobb partján csak az nyerheti meg a csatát, a ki a herkályi magaslatokat birja.

Mi az april 26-iki csatát nem nevezhetjük megnyertnek, mert azok a magaslatok az ellenség kezében maradtak egész a csata végéig. Görgeynek a szerencsétlen csallóközi és győri csaták után a herkályi magaslatokat el kellett volna foglalni, akkor a julius 2-diki csatának egészen más eredménye lett volna, de ő ezt nem tette, e strategiai hibának következése egészen más lett volna, nem hasztalan lőpor és golyópazarlás és nehány száz ember életének feláldozása, holott ekkor a magaslatok elfoglalása esetében mi semmisithettük meg az ellenséget. Erre egyébb nem kellett volna, mint a sánczoknak földmüvekkel való ellátása,

Görgey béke idejében jó huszárszázados lehetett volna, de őt fővezérnek kinevezni valóságos irónia.

A julius 11-diki csatánál fő feladata az volt, hogy az ellenséges középhad széttöressék és éppen ez oknál fogva egész lovasságunk összpontositva volt. A csatát Klapka vezényelte.

Midőn a perczet bekövetkezettnek látta, a középhad parancsnokának rendeletet küldött az ellenség megtámadására, de ez nem történt, és a második ismételt rendeletnél azt a választ kapta, hogy ez még nem lehetséges. Az ellenség látván a mi lovasságunk nagy számát, hasonlóképpen igyekezett lovasságát ezen a ponton összegyüjteni és mikor huszáraink az ellenséget meg akarták támadni, ez már késön volt és igy a terv, a mely szerint a csata vivatott, Pichetti tábornok engedetlensége miatt eredménytelen volt. Ha e napon az ellenség visszaveretik, akkor Görgey a Duna jobb partján vonul vissza Budapest felé.

A julius 2-diki csata után Nagy Sándor tábornok, tudomására esvén neki a kormány rendelete, mely Görgeynek meghagyta, hogy seregével Budapestre jöjjön, hadtestével Pest felé indult, de 8-dikán ismét visszahivatott Komáromba.

Nagy Sándor becsületes és ritka szép jellemü hazafi volt, ő neki az, a mi Görgey táborában történt, nem tetszhetett és minthogy ő inkább ragaszkodott a kormányhoz mint Görgeyhez, saját belátása szerint inditotta hadtestét Budapest felé, a miről Görgey értesülvén, Leiningent és Klapkát utána küldötte, hogy őt visszatérésre birják, és ez nekik sikerült is.

Végre tehát Görgey elhatározta, hogy a fegyverletételt nem Komáromban, hanem máshol fogja véghez vinni, és

miután Komárom várában 30 ezer embert hagyott hátra őrizetül, elhagyta seregének másik felével a várat, de hogy merre veendi utját, hova tüzte ki a megállapodás végcélját, és minő terv szerint fog müködni, azt ő most 32 év mulva még mindig nem volna képes megmondani, ezt hadmüveleteiből lehet leginkább megitélni: ő ugyanis Váczra érkezvén, itt az orosz elővédet megverte és a helyett, hogy azonnal Budapest felé fordulna, hogy a főváros közelségében összegyült sereghez csatlakozva és igy összesen 100,000 ember lett volna összpontositva, azután az egyesült osztrák-muszka hadsereget megtámadná, jobbnak látta itt is mulatni, dőzsölni, azután pedig a kalandoros nyári visszavonulást megkezdeni.

Daczára annak, hogy a muszkák 200 ezer, az osztrák hadsereg Haynau alatt pedig 80 ezer emberrel voltak az országban, ha Görgey stratégiai tudománynyal birt volna és egy önálló és független Magyarország kivivásáért küzd, a két ellenfél ellen még is müködhetett volna sikeresen, de — mint ezt Klapka maga is elismeri — Görgey nem volt hazafi és még kévésbé képzett hadvezér, lehetett jó vegyész s igy méregkeverő is, hogy az utóbbihoz ért, azt bebizonyitotta az akkori kormánynyal és hazánkkal szemben, mely azóta már 32 éve, hogy megmérgeztetési álmát aluszsza.

Klapka igen helyesen jegyzi meg, hogy Görgeynek felváltva majd az osztrák, majd a muszka hadsereg ellen kellett volna fordulni és mind a kettőt folytonos harcz és nyugtalanitás által kimeritve, harczképtelenné tenni. De megfoghatatlan az, hogy Klapka, ki Görgeyvel mindig legbarátságosabb viszonyban állott és tanácsadója is volt, miért nem adta hát neki e tanácsot és miért lázitotta a hadsereget a kormány ellen julius 7-dikén a 8-dik számu sánczban? Igy tehát vagy akkor nem volt őszinte, vagy most nem az. Ha továbbá tudta és belátta, hogy Görgey hazánknak veszélyes, miért nem tette meg a szükséges intézkedéseket Görgeynek ártalmatlanná tételére, midőn ez hatalmában állott? Akkori tettei és jelen nyilatkozatai egymással ellenkezésben állanak.

Magyarország itéljen felette, de ne feledje, hogy Klapka a czibakházi lázadásban is részt vett, épp ugy mint a komáromi 8-dik sánczban történt összeesküvésben a kormány ellen.

Julius 14-kén történt Görgey visszavonulása Budapestre, tehát 8 nappal később, mint arra a parancsolatot vette, igy tehát akkor, mikor a muszkák már elfoglalták a váczi utat. Ez épp ugy volt, mint az ápril 26-diki csata

alkalmával, midőn Schlick a maga hadseregével 25-dikéről 26-dikára éjfélkor a komárom-herkályi állást elfoglalta. Mintha csak kiszámitva vagy Görgey a kémek által értesitve lett volna, hogy akkor hagyja el Komáromot, mikor a Duna bal partján levő ut el van zárva a muszkák által, hogy hosszu és kerülős ut által akadályozva legyen a magyar hadsereggel magát összekötni és az alatt az osztrák vagy muszka hadsereg megtehesse neki azt a szivességet, hogy a kormány fedezésére és rendelkezésére álló hadsereget tönkre tehesse s ez által alkalmat szolgáltasson a fegyverletételre.

E feltétlen fegyverletétel már akkor fogamzott meg Görgey agyában, midőn a váczi kiáltványt bocsátotta ki. Hogy tehát ezt képes legyen keresztül vinni, egyébre nem volt szüksége mint arra, ha hadseregének leghazafiasabb hadteste parancsnokát, Nagy Sándor tábornokot tönkre engedi tétetni. Ennél fogva elrendelte, hogy Nagy Sándor vezesse az elővédet, mikor pedig az oroszokat sikerült megkerülnie, utóvédül hagyta őt. Ugyanazt tette ő a téli hadjárat alatt Guyonnal is, mert Görgey minden lépteit személyes gyülölet vagy pártfogolás vezette. Végre csakugyan sikerült gonosz terve és Nagy Sándor Debreczennél megsemmisittetett.

Görgey itt ugyanazt tette Nagy Sándorral, a mit Perczellel tett Moórnál és Dembinskivel Kápolnánál. Görgey Vámos-Pércsen, tehát 3 órányira állott Debreczentől, hol Nagy Sándor csatázott a muszkák ellen. A csata déli 1 órakor kezdődött és Nagy Sándor esti 8 óráig tartotta magát 9—10 ezer emberrel és 38 ágyuval a muszkák 56 ezer embernyi serege és 136 ágyuja ellen. Görgeynek tehát nem 3, hanem 7 egész órája maradt arra, hogy Nagy Sándornak segitségére menjen. Ha ezt teszi és a muszkákat megveri, akkor az egész hadjárat más fordulatot vesz. De Görgey a még most is élő vámos-pércsi plébános füle hallatára, ennek szállásán, a hol behelyezte volt magát, igy nyilatkozott, midőn az ágyudörgéseket hallotta: „no hiszen izzad most Nagy Sándor.“ Ugy van, Nagy Sándor izzadott a hazáért, Görgey pedig nagyokat ivott annak vesztére. És mennyire hálátlan volt a sors Nagy Sándor iránt, ki hazája iránti hüségeért felakasztatott, mig Görgey hütlenségeért még ma is él.

Ez volt az utolsó csata, ezután következett a magyar honvédség és hazánk eltemetése Világosnál.

Görgey a „Budapesti Szemlé“-ben azt mondja, hogy a régi ezredek tisztjei esküszegőkké tétetvén, hitükben megrendültek és ezért volt a váczi proklamáczió szükséges.

Görgey okoskodása csak a maga szerecsenségének fehérré mosása.

Mikép meri azt Görgey mondani, hogy 1849. év január havában a volt cs. kir. tisztek, a kik a honvéd hadseregben szolgáltak, esküszegőkké lettek? Hisz ők mindnyájan a király parancsára osztattak be a honvéd zászlóaljakba. A váczi kiáltványra tehát nem volt szükség a király iránti hüség megszilárditására. A váczi kiáltványnyal nem akart egyebet, mint a kormánynak megmutatni, ha pisszegni mer, összetiporja mint egy kigyót.

Ha a tisztek, kik azt hitték, hogy esküszegőkké lettek, ha a honvédseregben szolgálnak, miért nem léptek ki abból? A honvéd hadsereg a magyar alkotmányra eskettetett meg, melyik eskü bántotta tehát őket? Az-e, a melyet a királynak, vagy az, a melyet a hazának letettek?

De azok a tisztek, a melyekkel Görgey annyira szeret takaródzni, a függetlenség kikiáltása után is a honvédségben maradtak és ekkor csakugyan megszegték a király iránti hüséget és azt az alkotmányra letett eskü daczára Világosnál el is temették.

Görgey továbbá azt is mondja, hogy Kossuthnak már 1849. év junius 30-án a legnagyobb őszinteséggel irásban kijelentette, hogy ő ugyan annak a népnek érdekében kész a fegyvert lerakni, melynek hajlékait Kossuth felgyujtatta.

Már most kérdem, szabad-e egy hadvezérnek igy irni kormányához? És vajjon mit tett erre a kormány? Hallgatott, a helyett hogy Görgeyt azonnal hadi törvényszék elébe állitotta és fejbe lövette volna.

Nem volt-e lázadás és a kormány megvetése ez az eljárás? És ez ember, ki a kormányt mindig ignorálta, megvetette és kigunyolta, meri azt mondani, hogy ártatlan? Ő nem érdemel egyebet, mint azt, hogy az egész világ előtt mint á r u l ó megbélyegeztessék.

Ha Kossuth azt mondja, hogy a muszkák Gácsországba mint hadmüködési alapjukra visszavonulnak, csak igazságot mond. Midőn az augusztus 3-diki komáromi szerencsés kirohanást tettük, Kosztolányi ezredes az ellenség postáját elfogta, a levelek közt volt az orosz czár egyik levele is, melyben Paskievicsnek megparancsolja, hogy őszig fejezze be a hadjáratot, ha pedig ez nem volna lehetséges, télre vonuljon vissza Gácsországba, ha tehát erről Kossuthnak tudomása volt és Görgey nem teszi le a fegyvert, a muszka hadsereg visszavonul Gácsországba.

Görgey azt veti Kossuthnak szemére, hogy ő is amnesztiáltatván, miért nem siet haza, holott ezt tehetné, és ki a jobb hazafi, az e, ki a külföldön marad, vagy a ki haza megy?

Görgey örvendett annak, hogy visszajöhetett, mert ismervén a magyar nép birkatürelmét, azt hitte, hogy még szerepelni fog hazájában, de azt is tudja, hogy a külföld őt árulónak tekinti, hogy tehát külföldön baja ne történjék, haza sietett, itt békességben élvezheti vagyonát, mit külföldön nem tehetett volna.

Egészen másképen áll a dolog Kossuthtal, ő bár hová megy, bárhol telepedik le, mindenütt otthon van, őt tiszteli minden nemzet, minden ember és igy jól teszi, ha haza nem jön.

Görgey felemliti az ő Rüdiger muszka tábornokhoz a fegyverletétel tárgyában intézett levelét.

E levelet olvastam Komáromban, midőn azt a muszka ezredes Orloff és Coronini osztrák alezredes behozták, de abban szó sem volt arról, hogy a fegyverletétel osztrák haderő nélkül történjék.

E levél azzal kezdődik, hogy a fegyverletétel iránti többszöri felszólitásra kész azt letenni, ez s ez napon ott meg ott lesz — 3 napi menetek voltak beirva, tegye meg tehát a muszka fővezér meneteit úgy, hogy serege által körülvétessék.

Az osztrák hadseregnek lehetetlen volt őt üldözni, mert Haynau előtt még a magyar hadsereg állott; továbbá, ha Haynau csakugyan akarta volna is Görgeyt felkeresni, azt oly könnyen nem tehette, mert Görgey háta fedve volt Arad vára sánczai által.

Hogy Kossuth Orsova felé vette utját, azt igen bölcsen cselekedte, mert Görgey, midőn diktatorrá kineveztetett, dühében és gyülölségében kész lett volna Kossuthot fejbe lövetni, vagy őt megkötözve az ellenségnek kiszolgáltatni.

Továbbá azt mondja: „Talán az sem állott, hogy Klapka az osztrákokat Győr vidékén megverte. Ha jól vagyunk értesülve, Klapka Komáromból kirohanva a Duna balpartján levő osztrák hadsereget átszalasztotta a Duna balpartjára, még pedig azért, hogy hadserege szükségleteiről gondoskodjék. — Ugy verni meg Ausztriát, a mint Kossuth itt (a hogy Klapkának sikerült) akarná az olvasóval

elhitetni, a Klapka alatt Komáromban hagyott h. derő nem is volt elegendő számmal."

Igy szóll Görgey arról a hadseregről, melyet ő saját rendelete szerint ott hagyett, hogy az nem volt elegendő számmal, 30—32 ezer ember elég nagy haderő. Továbbá a kirohanásról is kicsinylőleg beszél. Görgey ily fényes és döntő csatát sohasem nyert, melyben az ellenséget annyira megsemmisitette volna; mi nem a Duna balpartjára szalasztottuk át az ellenséget, de a megvert ellenség Bécsig futott, a nélkül, hogy megállott volna. Mutasson fel Görgey ily győzelmet.

Görgey azt állitja, hogy Klapka szükségletei fedezéséről gondoskodott

E kirohanás sikerültével egy nagyszerü terv volt összekötve, még pedig: 20 ezer ember azonnal Bécs felé rendeltetett és minden irányban küldettek ki tisztek ujonczozásra, hogy Komáromban uj hadsereg szerveztessék.

Ha Klapka 20 ezer emberrel Bécs felé közeledik, akkor magától értetődik, hogy azesetben Haynaunak, kinek hadserege részére összehalmozott nagy élelmi raktárak állottak volt rendelkezésére, de a mienktől lefoglaltattak, sietni kellett volna saját kormánya védelmére, valamint élelmi hiány miatt is Bécs felé vonulni, minek következtében a mi hadseregünknek csak a muszkákéval kellett volna küzdeni, az pedig több mint valószinü, hogy őket a mi honvédségünk kiüzi Gácsországba.

A komáromi kirohanásnak nagy horderejе volt, de Görgey egyik fertelmes szokása mindenről kicsinylőleg szóllani és mindent nevetségessé tenni, ami nem tőle ered Ha Görgey le nem teszi a fegyvert augusztus végéig, megláttuk volna annak következéseit, de mikor már Győrön tul voltunk, akkor hallottuk egy Párisba menekülő magyar mágnástól a világosi fegyverletétel hirét, mely augusztus 13 án történt. Hogy e hir vétele után senkinek sem volt többé kedve don Quixotekint harczolni, az természetes, és igy a már Bécs felé inditott sereg vissza hivatott Komáromba és a vár átadásáig ott is maradt.

Görgey nem volt kényszeritve Világosnál a fegyvert letenni, mert neki az ut Erdély felé egészen nyitva állott; ha ő az erdélyi hegyek közé visszavonul, a többi hadsereg a temesvári vereség után példáját követi és hozzá csatlakozik, akkor Görgey még legalább is 80 ezer ember felett rendelkezik. De Görgeynek ilyesmire se képzettsége, se hazafisága,

se kitartása nem volt, ő fegyverletételét többre becsülte hazájánál.

Nem a függetlenség kikiáltása, nem a muszkák intervencziója volt az oka hazánk bukásának, hanem Görgei áskálódása a kormány ellen, engedetlensége és gyülölsége, másoldalról pedig a kormány rendkivüli gyengesége, hogy Görgeyt, ki annyiszor tanusitotta azt hogy a kormányt gyülöli és Kossuthot kész lett volna megöletni, fejbe nem lövette vagy legalább ártalmatlanná nem tette, Görgey a kötelességérzet magaslatára nem tudott emelkedni, hogy félre tévén személyes bosszuvágyát, mindent elkövetett volna a haza megmentésére, hanem bosszuvágya és gyülölete vitték őt Világosra.

Igy tehát hozzávetvén az april 26-diki Komárom előtt vivott csata alatt elkövetett hibáit, a Budavára alatt eltékozlott időt és a vár bevétele után a hadsereg szétforgácsolását, végtére pedig azt, hogy a helyett, hogy a Pest és Tisza közt összpontositott hadsereggel csatlakozott, majd az osztrákokat, majd a muszkákat támadta vola meg, hogy őket gyengitse, egy egészen haszontalan kalandos menetet tett ott, hol semmi dolga nem volt.

Görgey még azt is meri Kossuthnak szemére hányni, hogy vele nem tudatta, miszerint az ut Erdély felé szabad volt, hogy oda vonult volna vissza. Ily egyszersmindt rossz lelkü mint buta mentséget, csakis egy Görgey hozhat fel. Egy hadvezérnek fő kötelességei egyike, kémekről gondoskodni, kik őt az ellenség állásáról, erejéről és mozdulatairól értesitik. Elég sajnos, hogy Görgey soha sem tudott ezekről semmit, ez utolsó gondja volt, mert ő mindig czél és terv nélkül működött. És most is csak ismétlem leghatározottabban, hogy ő á r u l ó volt.

Egy jó hadvezér másik fő kötelessége az, hogy alája rendelt seregéről gondoskodjék és ezt szeresse, ő pedig a felett p á l c z á t t ö r. Saját magát és fivéreit megmenti a haláltól, bajtársait pedig részint a hóhérnak, részint hosszu és sulyos fogságra szolgáltatja ki. Igy tehát nem csak a kormányt és Kossuthot kiket gyülölt, a hazát, melyet nem tudott szeretni, hanem még saját bajtársait is, kik ebhűséggel ragaszkodtak hozzá, e l á r u l t a.

Zeidler József 1848—49-diki honvéd táborkari őrnagy a „Pester Lloyd“ 1881-diki 77-dik számában azt mondja, hogy Görgey egy hadi tanácsot tartott, melyben minden tábornok és törzstiszt jelen volt és a haditanácsban határozta-

tott el a fegyverletétel a muszkák előtt. Ha ez elhatároztatott, miért nem adatott az ki az egész hadseregnek napi parancsban? Ez tehát nem történt, nem pedig azért, mert a a hadsereg ezt a gyalázatot nem követte volna el. Ha azonban csakugyan volt is oly haditanács, akkor legfeljebb csak a Görgey benső cliquejéhez tartozó kamarilla vett abban részt, mely a hazát Világosra vitte.

Zeidler továbbá azt is mondja, hogy Gáspár hadteste azért nem volt jelen az isaszegi csatában, mivel Komárom várának felszabaditásánál Szent-Péter és Perbeténél vissza maradt. Az őrnagy ur valóban nem tudja mit beszél és mindent össze zavar. Az isaszegi csata aprilis 5-én és igy három héttel Komárom vára felmentése előtt vivatott. Ez mind Vetter altábornagy strategiai terve szerint történt, nem pedig Görgeyé szerint, mint ő azzal pöffeszkedik. Vetter terve kitünő volt, de Görgey még ahhoz sem értett, hogy azt jól keresztül vigye.

Továbbá egy bizonyos dr. Bakody is szóllalt fel Görgey védelmére, ennek az urnak is azt lehetne mondani a mit a „Lloyd“ Edelsheim Gyulay báróra alkalmazott: „Meine liebe Kemeter, mach' Sie lieber Hemeter.“ Ha Bakody ur tapaszokról, lapdacsokról szólni akar, azt teheti, mert ez az ő mestersége, de katonai dolgokról és hadászatról, jobb ha hallgat.

Ez iratom elején felemlitettem, hogy Mack tüzérparancsnoknak Komáromban történt elfogatásáról irni fogok, ezt annál inkább tartom szükségesnek, mivel sokan azt hányták szememre, mintha ő az én cselszövényeim folytán záratott volna el.

Én 1848. év október 6-án Komáromba jövén, ott a honvéd tüzérparancsnokságot vettem át, első kötelességem volt tehát a vár sánczait ágyukkal felszerelni, tüzérséget teremteni és e végből mindent megtenni, hogy a vár védelmi állapotba helyeztessék.

1848. év deczember végén, midőn már minden készen volt, Mack őrnagy jött meg és Görgey rendelete folytán tőlem a vártüzérséget vette át, nekem pedig a legveszedelmesebb részt, a csillagvárat a Duna jobb partján, a nagy Dunaszigetet és a Nádorvonal 1-ső számu erőditvényeit, melyek legközelebbi márczius havában az ellenségtől ostromoltattak, adta át védelmezésre.

Komárom kulcsa akkori időben a nagy Dunasziget

volt és ennek folytán minden igyekezetem oda irányult, hogy e sziget birtokunkban maradjon és ez három ágyu üteggel volt védelmezve, ezenkivül még két mozsárteleppel is.

Komáromban elterjedt a hir, hogy a magyar kormány Windischgrätzczel alkura lépett, én tehát a tisztikart felszólitottam, nyujtanának be egy kérvényt a kormányhoz hivatalos uton, illetőleg a várparancsnokság által, melyben felszólitatnék, hogy mindenekelőtt az alkudozásokban a honvéd hadsereg létele legyen biztositva. Midőn ezt Mack megtudta, engemet mint lázitót fogatott el és a még most is Roffon élő Puky Miklósnak, mint teljhatalmu kormánybiztosnak mint megbüntetendőt terjesztett fel, mire Puky ezt válaszolta:

Ha Krivácsyt megbüntetném, őt csak hazafiságáért kellene megfenyitenem, mivel itt bün nem forog fenn. Krivácsy tehát szabadon bocsáttassék.

E rendelet daczára Mack engem még tovább is fogságban tartott, mig márczius 7-dikén az ellenség a várat bombázni kezdette és mivel lakásom szomszédságában egy bomba beesett és az egész házat összerongálta, nem akarván magamat egy szobában bombák által megöletni, Török akkori várparancsnoknak irtam, hogy vagy bocsásson szabadon, vagy rendeljen számomra más foghelyet.

Levelem éppen akkor érkezett Törökhöz, midőn Puky nála volt, ki azonnal elrendelte szabadon bocsáttatásomat, mint azt Török velem hátiratilag közölte.

Mihelyt szabaddá lettem, elmentem, hogy átvegyem századomat és intézkedjem a megtámadott vonal védelmére nézve. Mi nagy volt azonban meglepetésem, midőn azt láttam, hogy a nagy Dunasziget, mely Komárom vára kulcsának tekinthető, minden ágyutól, melyeket én állitottam volt fel, meg volt fosztva, a midőn az is értésemre esett, hogy ez Mack rendelete következtében történt, ki még azt a parancsot is adta, hogy a szigeten minden élő fa kivágassék, mi azonban még meg nem történt.

A kormány egy öt tagból álló várvédbizottság alakitását rendelte volt el Puky kormánybiztos elnöklete alatt. E bizottsághoz Thally Zsigmond mérnökkari igazgató és ezredes, a tüzérség részéről pedig én voltunk kinevezve.

Én mindjárt az első ülésben hoztam elő a Dunaszigetnek, mint a vár kulcsának fontosságát, mert ha az az ellenség kezébe esnék, akkor a nádorvonal hátulról támadtatnék meg, mi kénytelenek lennénk azt feladni és az öreg várba

visszavonulni, a hol 14 napig sem tarthatnók magunkat, ennél fogva arra kértem a védbizottságot, hogy a már a nélkül is a vár védelmére szánt ágyuk azonnal régi helyeiken helyeztessenek el, ezeken kivül még két 24 fontos és két 18 fontos ágyuk és hat 60 fontos mozsarak is bocsáttassanak rendelkezésem alá, hogy képes legyek a vár e megtámadt részét sikerrel megvédeni.

A védbizottság beismervén követelésem igazságát, Macknak megparancsolta, hogy a kivánt ágyukat és mozsarakat rendelkezésem alá bocsássa.

14 nap telt le és Mack semminemü intézkedéseket nem tett a megrendelt ágyuk kiszolgáltatására és minthogy az ellenség igen nagy sulyt fektetett arra, hogy a szigetet birtokába keritse és azt a monostori hegyen felállitott ágyutelepei által folytonosan lövette, szükségesnek láttam a védbizottság összehivását a kellő intézkedések megtétele végett, és ennél fogva Puky kormánybiztoshoz mentem, hogy ezt nála sürgessem. Délután a védbizottság tehát csakugyan összeült, melynek előadtam, hogy ha a tőlem követelt ágyuk nem bocsáttatnak rendelkezésem alá, én a szigetet nem vagyok képes megvédeni, valamint azt is, minő válságos következések származhatnának abból.

Minthogy tehát Mack nem teljesitette a rendeletet, melynél fogva nekem az ágyukat és mozsarakat rendelkezésem alá kellett volna bocsátania, Puky Miklós az ő elfogatására kiadta a parancsolatot és őt hadi törvényszék elébe állittatta. E tekintetben hivatkozom a még most is élő két tanura, Puky Miklósra magára és Thally Zsigmond akkori mérnökkari ezredesre.

Mikor Mack 1849. év szeptember vége felé, azaz Komárom várának Klapka által történt átadásakor az osztrákok részére, szabadon bocsáttatott, nem lévén jogunk őt mint foglyot az osztrákoknak átszolgáltatni, első dolga volt hozzám jönni és ekkor következőleg szólott hozzám:

„Ti tökéletesen helyesen jártatok el, hogy velem ugy bántatok, mert én el voltam határozva a várat az osztrákoknak feladni, de mivel láttam, hogy te az én terveimen keresztül látsz, jelesül a szigetet illetőleg, igy tehát téged ki akartalak az utból takaritani és ezért zárattalak be.“

Ez a valódi tényállás Mack bezáratása tárgyában.

Magyarország a mohácsi vész után feltüzte zászlóját, a melyre hazánk önállósága és függetlensége van irva, e zászló alatt küzdöttek Bocskay, Bethlen, Tököly, a Rákóczyak, és 1848—49-ben Kossuthtal élén a honvédség. Noha Görgey árulása Világosnál egy időre elnyomta a nemzet jogos követeléseit, de egy nemzet, a mely elveihez hü maradt és a mely élni akar a többi nemzetek sorában, egy ember árulása folytán meg nem semmisittethetik. Az a nemzet, mely negyedfél század óta szabadságához és függetlenségéhez ragaszkodott és elveihez hű maradt, tovább is fog élni és küzdeni, mindaddig, mig önállóságát és függetlenségét ki nem vivta.

Toldalékul még nehány Görgeyt jellemző adatot kivánok felhozni, hogy az olvasók lássák, minő ember volt az, ki most a világ előtt mosdik, vagy magát barátai által mosdatja:

Görgey egy gőgös, szivtelen és kegyetlen omber, alattvalói iránt zsarnok volt.

Görgey bünt követett el, midőn Zichy Ödön grófot a Csepel szigetén felakasztatta, mert neki erre joga nem volt. Ha Zichy honárulási bűnt követett el, Budapestre kellett volna őt küldeni a kormányhoz megfenyités végett.

Görgey azzal mentegetődzik, hogy ha Zichyt beküldötte volna Pestre, akkor egy második Lamberg eset fordult volna elő. Ha Görgey Zichyt egy honvéd század fedezete alatt küldötte volna Pestre, akkor ennek bizonyosan egy hajszála sem görbült volna meg.

De Görgeynek ez eset nagy előnyére szolgált, ő magának e bűn által hírnevet akart csinálni, holott ő sokkal inkább érdemelte meg az akasztófát mint Zichy.

Görgey az akasztás által kétszeres bűnt követett el, először a magyar arisztokracziát, mely talán velünk tartott volna, elidegenítette tőlünk, másodszor, mert ahhoz, hogy Zichyt mint közönséges rablót akasztatta fel, joga nem volt.

De szivtelen kegyetlensége még feltünőbbé lesz Udvarnoky Géza agyonlövetése által.

Előre kell bocsátanom, hogy Görgey Udvarnokyval együtt szolgált Bécsben a magyar királyi testőrseregnél és ők szobapajtások voltak.

Az Udvarnoky eset a következő volt.

A mezőkövesdi csata alkalmával 1849. év február 28-dikán Udvarnoky századával megtámadta az osztrák lovasságot és azt legyőzvén, nehány lovat zsákmányul ejtett az ellenségtől. E lovakat a fennálló rendelet szerint át kellett volna szolgáltatni a hadsereg parancsnokának, mint azt ennek nevében Asbóth Sándor őrnagy követelte tőlle, de Udvarnoky azokat nem akarta Asbóthnak átadni. Hogy tehát Udvarnoky kényszeríttessék a lovak átadására, egy őrjárat küldetett oda azoknak átvételére, ez őrjáratnak Udvarnoky ellene szegült. Görgey ezt meglátván igy szóllott az őrjárathoz:

„Ti kutyák, hát nem ismeritek kötelességteket? Ha valaki az őrjáratnak ellene szegül, főbe lövetik.“ Erre az őrjárat vezetője tüzet parancsolt és Udvarnoky Géza mint egy eb, minden kihallgatás nélkül fejbe lövetett.

Udvarnoky Géza — a kivel én is szolgáltam a magyar testőrseregnél Bécsben — barátom és bajtársam volt, hibázott ugyan, hogy ellenszegült, de a nyomorult lovakért, melyeket a maga századába, igy tehát a haza védelmére akart felhasználni, nem követett el oly bűnt, hogy azért mint eb fejbe lövessék.

Görgey tehát egy kitünő tisztet lövetett fejbe, mert engedetlenséget követett el. Hányszor kellett volna Görgeyt engedetlenségért fejbe lövetni? Ő mindig engedetlen volt, akkor, midőn Vácznál a proklamácziót bocsátotta ki, utóbb Dembinszki iránt, a kormánynak pedig éppen soha, soha nem engedelmeskedett.

Udvarnoky engedetlensége által a hazára nézve semmi kár nem hárult, Görgey engedetlenségének következései voltak a haza bukása, a 13 tábornok kivégzése, száz meg száz egyén bebörtönzése és sok ezer család tönkre tétele.

És ez az ember, a ki annyi bűnt követett el, annyi millióra menő károkat tett az országnak, itt él köztünk és midőn neki az igazságot fejéhez vágják, ő azokat, kik hazájuk iránt kötelességüket teljesitették pellengére igyekszik állitani.

Ne gondolja Görgey, hogy a hazában nem élnek már emberek, kik minden bűneit ismerik és jól tudják, hogy nem egyedül nagyravágyás és Kossuth elleni gyűlölség vitték őt az árulásra, hanem azt is, hogy aljas Judásbérért árulta el a hazát, a hadsereget és harcztársait az akasztófára szolgáltatta ki. Vannak emberek, kik jelen voltak, midőn neki Paskiewics tábornok Rima-Szombaton egy pár pisztolyt küldött, melyeknek csövei telve voltak ezres bankjegyekkel, végtére

pedig, hogy az osztrákoktól Paskiewics kikötésénél fogva akkor, midőn Klagenfurtban bellebbezve volt, évenkint 3000 iforint nyugdijt huzott és ki tudja, nem kapja-e azt még most ks évenkint, nyugdij és árulási jutalom fejében.

Midőn a magyar kormány 1849. év elején arra a meggyőződésre jutott, hogy csak a főhadvezér képes a nemzeten segiteni, azt a hatalmat Görgeyre ruházta, és pedig a következő kiáltványnyal a nemzethez:

„A szerencsétlen harczok után, melyekkel az Isten a közelebbi napokban meglátogatta e nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák, és az orosz nagyhatalmasságok ellen az önvédelem harczát siker reményével folytathassuk.

Ily körülmények között a nemzet életének megmentése s jövőnk biztositása, egyedül a hadsereg élén álló vezértől lévén várható, s lelkem tiszta meggyőződése szerint a mostani kormány további létezése, a nemzetre nézve nemcsak haszontalanná s károssá is válván, — ezennel tudtára adom a nemzetnek, hogy azon tiszta hazafiui érzéstől indittatva, melyek minden lépteimet, és egész életemet egyedül hazámnak szentelém, magam s a miniszterium nevében a kormányról ezennel lelépek, s addig mig a nemzet hatósága szerint intézkedhetének, a legfőbb polgári és katonai kormányzati hatalmat Görgey Arthur tábornok urra ruházom.

Megvárom tőle s azért Isten és história előtt felelőssé teszem, hogy ezen hatalmat legjobb tehetsége szerint, szegény hazánk nemzeti státuséletének megmentésére, javára, s jövőjének biztositására forditandja.

Szeresse hazáját oly önzetlenül, mint én szerettem, s legyen a nemzet boldogságának biztosításában szerencsésebb nálamnál.

Cselekvéssel többé nem használhatok hazámnak, ha halálom valami jót eszközölhet számára, örömmel adandom életemet áldozatúl.

Az igazság és kegyelem Istene legyen a nemzettel.

Aradvára, augusztus 11. 1849.

Kossuth Lajos, s. k.
kormányzó.

Vukovics Sebő,
igazságügyi minister.

Csányi László,
közmunka- és közlekedési minister.

Horváth Mihály,
cultus minister.

Hogy hogyan tartotta meg Görgey ezen hazafiui felszólitást, a nemzet előtt tudva van.

Budapest, 1881. julius 7.

Krivácsy József,
honvéd tüzérezredes.